

Самит дипломатија: историјски развој и савремени трендови

Прегледни научни чланак

Нина Сајић

Универзитет у Бањој Луци, Факултет политичких наука, Босна и Херцеговина

nina.sajic@fpn.unibl.org

Самит дипломатија или дипломатија на врху развијала се паралелно са самом дипломатијом. Иако њени коријени сежу дубоко у прошлост, тек је друга половина 20. вијека донијела њен пуни процват, првенствено захваљујући технолошким иновацијама и интензивирању процеса глобализације. На развој модерне самит дипломатије и њеног значаја у глобалним односима такође је утицала пролиферација међународних владиних организација, Хладни рат, као и процес деколонизације. Рад истражује еволуцију самит дипломатије од њених почетака до избијања Хладног рата, њену динамику током самог Хладног рата, као и нове трендове самит дипломатије у 21. вијеку. Основна намјера овог рада је да се критички истражи улога самит дипломатије као кључног алата спољне политике држава, као и њен допринос рјешавању сложених међународних проблема и унапређењу билатералних и мултилатералних односа, упркос бројним изазовима са којима се суочава. Методологија овог рада обухватиће студије случаја одабраних самита кроз три историјска периода, те историјску и компаративну анализу. Истраживање ће се ослањати на теоријски оквир који обједињује перформативну теорију и разумевање дипломатије кроз теорију драматуршког приступа.

Кључне ријечи:

самит дипломатија, састанак на врху, глобални изазови, дипломатија, међународни односи

Summit diplomacy: Historical development and contemporary trends

Nina Sajić

University of Banja Luka, Faculty of Political Sciences, Bosnia and Herzegovina

nina.sajic@fpn.unibl.org

Summit diplomacy, or diplomacy at the highest level, has developed alongside diplomacy itself. Although its roots reach deep into the past, it was only in the second half of the 20th century that it fully flourished, primarily due to technological innovations and the intensification of the globalization process. The development of modern summit diplomacy and its significance in global relations was also influenced by the proliferation of international governmental organizations, the Cold War, and the process of decolonization. This paper explores the evolution of summit diplomacy from its beginnings to the outbreak of the Cold War, its dynamics during the Cold War, and the new trends in summit diplomacy in the 21st century. The main aim of this work is to critically examine the role of summit diplomacy as a key tool of foreign policy, as well as its contribution to solving complex international problems and improving bilateral and multilateral relations, despite the numerous challenges it faces. The methodology of this paper will include case studies of selected summits across three historical periods. The analysis will be based on a theoretical framework combining performative theory and an understanding of diplomacy through dramaturgical theory.

Key words:

summit diplomacy, summit meeting, global challenges, diplomacy, international relations

Проучавање дипломатске теорије и праксе има значајну улогу у бољем разумијевању динамике међународних односа и глобалних политичких процеса. Дипломатија, као грана науке о међународним односима и као практична дјелатност, која обухвата различите активности и актере, није статична; напротив, она је подложна промјенама које у великој мјери зависе од геополитичких, друштвених и економских услова. Дипломатија представља истовремено и категорију праксе и категорију анализе (Pouliot & Cornout, 2015, p. 1). Промјена међународног политичког система, односно промјене у равнотежи снага, прерасподјела моћи и појава нових субјеката међународних односа довели су до значајних промјена у дипломатској теорији и пракси. Поред тога на њен развој утицали су технолошке иновације, процес глобализације, социјални, вјерски, културни и други фактори.

Историјски развој дипломатије обично се разматра у два главна периода: историја дипломатије до 15. вијека, када је доминирала ад хок дипломатија без сталних представништва, и историја дипломатије новог доба, када се успоставља стална дипломатија која почиње да се институционализује (Dašić, 2012, p. 31). Промјене које су настале усљед догађаја попут Првог и Другог свјетског рата, Хладног рата, деколонизација и растући број међународних организација и нових субјеката међународних односа, доводе до експанзије појединих дипломатских облика, међу којима самит дипломатија заузима значајно мјесто. Самите не би требало посматрати као изолован процес, него као, како то наводи Моргентхау допуну односно наставак традиционалних дипломатских активности, који могу послужити као важни алати у преговорима (Morgenthau, 1985, p. 122). Главна сврха самита је да се прихвате „правила ангажовања“ која ће спријечити да суштинске разлике између држава прерасту у оружани сукоб, који би могао уништити обје стране (Nixon, 1985, p. 1). Са друге стране, неки аутори самите виде као идеално окружење, „савршено уточиште,“ неку врсту „ексклузивног клуба“ у којем лидери изгледају као да преузимају контролу, те кроз колективно одлучивање активирају „успаване институције“ (Schaezel & Malmgren, 1980, p. 132). Дакле, док једни истичу практичну функцију самита у спријечавању сукоба или рјешавању важних међународних питања, други их виде као мјесто гдје лидери могу да покажу своју моћ и утицај. Кроз историју сусрети на врху називали су се конгресима или конференцијама. Иако не постоје суштинске разлике између конгреса и конференција, историјски гледано појам конгрес односио се на састанке опуномоћних представника који су преговарали о миру, а са краја 19. вијека појам конференција почео је све чешће да се користи као општи израз за међународне скупове (Goldstein, 1996, p. 35).

Анализа овог рада усмјерена је на улогу самит дипломатије у савременом међународном окружењу, када глобална политичка и економска питања постају све сложенија и повезанија. Структуру овог рада чине три тематске цјелине, које су временски одређене. Прва цјелина покрива историјски

развој самита, анализирајући почетке и еволуцију самита до средине 20. вијека. Осим тога, у овом дијелу рада биће анализиран процес формирања самог појма „самит“ и његовог значења у контексту међународних односа. Други дио рада биће фокусиран на анализу неких од најзначајнијих самита у другој половини 20. вијека, дакле самита, који су се одржавали у периоду Хладног рата. Трећа цјелина рада бавиће се савременим трендовима и форматима самита у 21. веку. Методолошки приступ који ће бити примијењен у овом истраживању за анализу тематских цјелина биће студија случаја. Ова метода пружа свеобухватну анализу различитих аспеката самит дипломатије, укључујући организацију самита, дипломатске технике као и улогу учесника. Поред овог методолошког приступа, у раду ће бити примјењене историјска и компаративна метода. Историјска метода ће омогућити истраживање настанка и развоја концепта самит дипломатије, као и контекста у којем је овај феномен настао, те промјена које су се десиле током његовог развоја. Кориштењем компаративне методе, поређењем различитих приступа истраживању самит дипломатије, као и анализом примијењених стратегија и различитих резултата, овај рад ће идентификовати факторе који су утицали на успјех одређених самита, као и разлоге који су довели до неуспјеха других. Теоријски оквир овог истраживања заснива се на комбинацији перформативне теорије и концепта дипломатије као позоришног чина. Централно мјесто у овој анализи заузима Гофманова перформативна теорија (Goffman, 1959), која примјењује драматуршки приступ у проучавању друштвених интеракција. Овај приступ омогућава да се самит дипломатија посматра као својеврсна позорница на којој се одвијају пажљиво планирани наступи државника и дипломата. Гофманов концепт управљања утицима посебно је значајан за разумијевање начина на који политички лидери креирају и пројектују одређену слику о себи и својим државама током самита. Овај теоријски оквир омогућава нам да анализирамо како се кроз дипломатске сусрете на врху конструишу поруке намијењене како домаћој тако и међународној публици. При томе, сваки елемент дипломатског наступа - од избора локације и протокола до невербалне комуникације - може се посматрати као дио пажљиво осмишљене представе.

Еволуција самит дипломатије

Појам “самит” у контексту међународних односа и политике, увео је Винстон Черчил 1950-их. У раном периоду Хладног рата, када су тензије између Истока и Запада достигале критичне тачке, о чему ће више ријечи бити даље у раду, појавила се потреба за новим приступом међународној дипломатији. Говорећи у Единбургу 14. фебруара 1950. године позвао је на “још један разговор са Совјетским Савезом на највишем нивоу”, додајући да “није лако видјети како би ствари могле бити погоршане преговорима на самиту” (Hamilton & Langhorne, 2011, pp. 221–222). У атмосфери растућих

тензија између Запада и Совјетског Савеза, Черчил је препознао неопходност директног дијалога на највишем нивоу, те стога његов позив на разговоре са Совјетским Савезом не представља само облик дипломатског маневра, већ и одражава дубоко увјерење да се међународни конфликти могу рјешавати кроз директне преговоре између лидера.

У вријеме када је Винстон Черчил употребио термин „самит“¹ у смислу дипломатије и преговора, овај појам често се појављивао на насловницама британских новина, јер су крајем 1940-их поново започете експедиције за освајање Монт Евереста, највишег врха на свијету (Raynolds, 2007, р. 1). Постоје одређене спекулације да је три недеље прије него што је Черчил по први пут у свом јавном обраћању употребио ову ријеч, вјероватно видио чланак у *Тајмсу* који је говорио о љепотама планина и самита (највиших врхова) у којем је био и цитат Вилијама Блејка: „Велике ствари се десе када се људи и планине сретну“ (Raynolds, 2007, р. 445). Черчил је свој позив за “конференцију на највишем нивоу” поновио 11. маја 1953. године, апелујући на вољу за мир “на самиту нација”, док је трајао осми покушај освајања Евереста, чији је врх коначно освојен крајем тог мјесеца, а опсесија овим успоном помаже да се разјасни зашто је Черчилова метафора постала дубоко укоријењена у популарној свијести (Raynolds, 2007, р. 1).

Паралелно са увођењем појма самит, у дипломатски рјечник уводи се термин „шерпа“, који је такође повезан са Монт Еверестом, односно његовим успјешним освајањем 1953. године (Dunn, 1996, р. 20). Шерпе су јужно-тибетански народ из Непала, који најчешће раде као водичи и помоћници планинарима у експедицијама на Хималајима, а који су познати по својој стручности у навигацији сложеним теренима, често пружајући не само вођење, него и подршку у логистици и опреми. У дипломатији, шерпа представља изасланика шефа владе или државе на међународним самитима који учествује у планирању, преговарању и имплементацији задатака прије, током и после самита. Задужени су да координишу агенду, да постигну консензус на највећем нивоу политичког одлучивања заступајући ставове свога шефа државе или владе. Обично су то искусне каријерне дипломате или виши владини званичници које је лично изабрао шеф државе или владе.

Самитовање као специфичан облик дипломатских активности постојао је много прије него што га је Винстон Черчил популаризовао, иако није био толико распрострањен. Дипломатија представља један од основних аспеката људског друштва и може се сматрати старом колико и сама цивилизација. Историјски гледано, први облик дипломатије могао је настати у тренутку када су племена одлучила да поштеде живот гласника или посредника, признајући значај порука које они носе. У том развоју дипломатије, поготово оне ране, самитовање, каквим га ми данас разумијемо, било је ријетко, углавном ограничено на посјете мањих владара који су долазили да одају почаст на

¹ Изворно значење ријечи на енглеском је врх (планински).

дворовима својих господара (Raynolds, 2007, p. 11). Сусрети владара моћних држава нису били чести до 19. вијека с обзиром на логистичке потешкоће у организовању путовања (Goldstein, 1996, p. 23). Посјете англо-саксонских краљева Енглеске Риму у 7. и 8. вијеку могу послужити као примјер тешкоћа самог путовања у том периоду, јер од четири краља, тројица су тамо и умрла (Goldstein, 1996, p. 23). С обзиром на дужину путовања, која су често трајала неколико мјесеци, као и на ризике који су их пратили, посјете владара другом владару су указивале не само на њихов нижи статус, већ су биле и веома несигурне. Другим ријечима, несигурност током путовања представља много више од простог односа физичких ризика, него са собом носи додатну комплексност и у перформансама владара. Када један владар одлучи да посјети другог, то подразумијева одређену хијерархију и статус, гдје сам чин посјете може створити утисак ниже позиције у односу на другог владара. Иако су владари великих сила наслеђивали формалне и ритуалне форме обраћања у писмима, као што је „драги брате”, сусрети су се најчешће одржавали само у изузетним околностима (Raynolds, 2007, p. 12).

Недостатак јасно утврђеног протокола и пресеанса, као и неједнак третман владара, представљали су значајне препреке у еволуцији самитске дипломатије током средњег вијека и ране модерне историје. Како се дипломатија развијала и на терену сталне билатералне дипломатије, постепено су се уводила дипломатска правила и процедуре, а и мултилатерална дипломатија поприма нове обресе, посебно у виду конгреса. Конгреси почињу да постају важан инструмент у међународним односима, нарочито у 17. вијеку, с циљем да се окупе представници више држава на истом мјесту ради преговора о важним питањима. У 17. и 18. вијеку одржано је десет важних конгреса који су прије свега били мировни преговори, односно имали су за циљ окончање сукоба, али се на њима расправљало и о другим важним питањима (Goldstein, 1996, p. 23). Иако је конгрес који је довео до Вестфалског мировног споразума био најзначајнији за развој међународних односа и формирање савремених држава, током тог периода одржано је неколико других важних скупова који су увели иновативна протоколарна рјешења за састанке на врху, чиме су допринијели развоју мултилатералне дипломатије и самит дипломатије. Конгрес у Оливи (1660) представља прекретницу јер су усмени преговори (*viva voce*) постали прихваћена процедура.² Конгрес у Рејкјавику (1697) увео је округли сто као протоколарну иновацију³ док је Конгрес у Карловцима (1699) имао неколико новитета, укључујући неутрализацију великог дијела територије на којој се одржавао и изградњу привременог конгресног села са специјално дизајнираном салом која је имала четворо врата, омогућавајући свим делегацијама да уђу истовремено (Goldstein, 1996, p. 27). Ове иновације

² Тек Вестфалским мировним споразумом рјешено је протоколарно питање једнакости владара.

³ Ово је било иновативно рјешење којим се проблем пресеанса дјеломично ријешило.

можемо посматрати као дио дипломатског перформанса који омогућују стварање утисака једнакости и равноправног статуса. За пројектовање имица важно мјесто у „прихватању улога“ на састанцима на врху, имала су и мјеста гдје су се ови сусрети одржавали. Неријетко се дешавало да се састанци организују на мостовима, на граници, на некој неутрализованој територији као што је био случај у Карловцима, јер су мјеста могла да утичу на стварање доживљаја и перцепција о учесницима.

Институционализација дипломатије, кроз стварање професионалне дипломатске службе и функције министара иностраних послова, створила је одређене баријере за организовање сусрета на врху. Постојало је мишљење, које је присутно и данас, да шефови држава и влада могу сусретима на врху проузроковати више штете него користи. Француски дипломата и историчар Филип Д’Комин написао је крајем 15. вијека да се “два велика принца који желе израдити добре личне односе никада не смију сусрести један с другим лицем у лице, већ морају комуницирати посредовањем добрих и мудрих амбасадора” (Berridge, 2010, p. 163). Био је увјерен да су велики принчеви размажени, ташти и лоше образовани, укратко, слабо припремљени за дипломатију, а поред тога, преговарање на самиту могло их је довести у физичку опасност (Berridge, 2010, p. 163).

Криза изазвана Наполеоновом ратном политиком подстакла је сарадњу европских монарха и министара, што је довело до институционализације тих напора на Бечком конгресу 1815. године, а министри савезничких држава наставили су да се редовно састају и у годинама након конгреса (Raynolds, 2007, p. 20). Принц Клеменс фон Метерних, аустријски министар спољних послова, изјавио је прије консултација са Кастрејом у октобру 1821: „Постићи ћу више за неколико дана... него за шест месеци писања“ (Raynolds, 2007, p. 20). Концепт европске равнотеже снага дјелимично је поново оживио праксу самитске дипломатије (Berridge, 2010, p. 161), али само за кратко јер је Европа била у миру, па је изгледало да нема потребе за самитима или личном дипломатијом, те су повремене кризе обично рјешаване конференцијама амбасадора, којима је председавао министар спољних послова земље-домаћина (Raynolds, 2007, p. 20). По оцјенама многих аутора (Raynolds, 2007; Goldstein, 1996; и др.) Самит у Берлину 1878. године може се сматрати стварном претечом модерне самит дипломатије, јер су се на њему састали највиши лидери европских сила како би директно преговарали о важним међународним питањима. Иако је овај самит значао прекретницу у начину одлучивања о глобалним питањима, у првој половини 20. вијека, самити и даље нису били широко прихваћени, били су предмет критика и ријетко су добијали признање за стварни значај који су имали у рјешавању конкретних глобалних проблема. Током тог периода, одлука бившег америчког председника Вудроа Вилсона да Конференција о миру у Паризу након Првог свјетског рата буде ограничена само на шефове влада, неки аутори (Schaezel & Malmgren,

1980, p. 130) сматрају великом грешком, јер је из процеса искључила друге кључне учеснике. С друге стране, постоје они који сматрају да је Вилсон отишао у Париз јер је био опијен моћи; почео је да вјерује да не говори само у име Америке, већ и у име свих народа свијета, те му је дочек који је добио у Паризу, Лондону и Риму у децембру 1918. потврдио то његово увјерење да је на посебној мисији и да може брзо претворити свој лични престиж у трајан, демократски мир (Raynolds, 2007, p. 20). Логика самита, која полази од тога да одлучивање на највишем нивоу може да убрза процес преговора, показала се погрешном у овом случају јер је Вилсон био одсутан из САД-а шест мјесеци. Такође, погрешним се показало и то да одлуке донесене на нивоу шефова држава и влада, имају већи политички легитимитет и подршку народа него оне које се донесу на нижем нивоу. Супротно очекивањима, Вилсону се догодило управо оно што критичари самитске дипломатије сматрају њеном највећом маном: није имао подршку у земљи за обавезе које је преузео у Паризу.

У раној фази развоја модерне самитске дипломатије 20. вијека, примјетно је формирање погрешних перцепција и илузија о ефикасности и успјеху самитских састанака. Бал сматра да када лидери долазе из различитих културних и језичких окружења, као и са различитим етичким ставовима и идеологијама, самитовање често доводи до стварања погрешних утисака и неразумијевања, умјесто до истинског договора и сагласности (Ball, 1976, p. 32). Актери самита могу интерпретирати ријечи и поступке других на начине који не одговарају њиховим стварним намјерама, што доводи до неразумијевања и недоследности у преговорима. Као илустрацију тврдње да су самити дубоко укоријењени у перцепцијама и заблудама Рејнолдс наводи примјер три састанка Чемберлена са Хитлером у Минхену 1938. године (Raynolds, 2009, p. 117). Самит у Минхену за Бала спада у групу „промашених“ самита, јер је један од његових главних актера (Чемберлен) стекао погрешну перцепцију успјешности разговора, односно био је убјеђен да је осигурао мир. Чак и свјестан тога да се ради о непредвидивом и тешком преговарачу, Чемберлен је веровао да је Хитлер човјек од ријечи који може да испуни своја обећања и да се с њим може постићи реалан договор (Raynolds, 2009, p. 119). Чемберленова вјеровања у Хитлерову способност да испуни своја обећања, проистекла су из специфичне конфигурације перформанса током самита, а не из стварности преговора.

Током Другог свјетског рата самити су били од кључног значаја за управљање ратним напорима, као и за формулисање стратегија које су усмјеравале војне и политичке акције савезника. Лидери главних сила - Сједињених Држава, Велике Британије и Совјетског Савеза - састали су се на низу самита гдје су разматрали стратегије, расподјелу ресурса, али и постратно уређење. Три лидера дијелили су само један заједнички циљ - брзи пораз нацистичке Њемачке, а у свему осталом су се разликовали, од поријекла, пута до власти,

амбиција и аспирација, како личних тако и за државе које су предводили (Preston, 2019, p. 7).

Анализирајући стотине страница некада тајних записника, раније повјерљивих личних дневника и званичне кореспонденције, Кинеј (Keeneу, 2015) нам даје увид у то како су се тројица лидера мијењала и понашала током једне од најзначајнијих недјеља у историји Другог свјетског рата, на првом самиту Велике тројке одржаном у Техерану. Током самита, лидери „Велике тројке“ показали су различите стилове и карактеристике: Черчил је био несталан и раздражљив, Рузвелт неодлучан и склон повлачењу, док је Стаљин био бруталан, одлучан и веома вјешт у преговорима (Keeneу, 2015, p. XVIII). Стаљин је, са јасним циљевима и снажним лидерством, успио да издејствује споразум који је ујединио савезнике и допринио Хитлеровом поразу, док су Рузвелт и Черчил, у неким тренуцима, попуштали под његовим утицајем, слажући се са његовим становиштем да су све остале идеје „само одвраћање пажње“ (Keeneу, 2015, p. XVIII). Јединство савезника било је кључно за успјех самита током Другог свјетског рата, при чему су редовни састанци лидера и њихови неформални сусрети, као што су касне вечере и друге друштвене прилике између Рузвелта, Черчила и Стаљина, били подједнако важни као и формални дијелови конференција у одлучивању о судбини рата (Stone, 2006, p. 265).

Састанци Винстона Черчила, Френклина Рузвелта и Јозефа Стаљина, познати као „Велика тројка“, представљали су кључне моменте координације савезничких снага, а кроз Гофманову теорију можемо их схватити као сцену на којој главни актери својим избором одређују ко ће им се придружити, а ко ће бити искључен, као што је био случај са француским генералом Шарлом де Голом, који није био позван на самите у Јалти и Постдаму. Де Голова упорност и наметљивост наишли су на велики антагонизам код Рузвелта, док је Черчил сматрао да би његово присуство могло да угрози ионако тешко постигнуте напретке у преговорима (Plokhy, 2010, p. 88). На Самиту у Јалти није се расправљало о три кључна питања - атомској бомби, геноциду над Јеврејима и будућности балтичких република (Естоније, Летоније и Литваније) - иако су учесници били свјесни њиховог значаја, ове теме нису биле отворене за дискусију (Preston, 2019, p. 323). Ова одлука да се избјегне расправа о тако важним питања могла је бити мотивисана страхом од потенцијалних конфликта и нејасноћа у постизању консензуса, а убрзо након завршетка самита, и Рузвелт и Черчил су приватно признали да су договори по питању Источне Европе, а посебно Пољске, били несавршени, али да је то били најбоље што су могли постићи у том тренутку (Preston, 2019, p. 323).

Самит дипломатија у другој половини 20. вијека

Другу половину 20. вијека обиљежио је Хладни рат, односно сукоб између СССР-а и САД-а, а састанци на врху између лидера ових супротстављених сила често су називани „самити суперсила“. О самитима суперсила Ричард

Никсон је написао да су постали нужни да би се сачувао мир и да они могу допринијети миру само у случају да њихови лидери схвате да тензије које постоје између двије државе нису због чињенице да се међусобно не разумију него због чињенице да разумију да постоје дијаметрално супротни идеолошки и геополитички интереси (Nixon, 1985, p. 1).

Први састанак на врху, који је и формално назван самит, био је Самит у Женеви 1955. године. Он представља јединствен догађај у историји Хладног рата јер је био први и посљедњи сусрет на врху који је окупио шефове држава Сједињених Америчких Држава, Совјетског Савеза, Британије и Француске (Dockrill & Bischof, 2000, p. 2.). Самит у Женеви привукао је огромну медијску пажњу, очекивања јавности су била да ће преовладати „дух Женева“ и да ће доћи до ублажавања тензија у међународним односима. Стварање перцепције „духа Женева“ у јавности допринијело је у великој мјери и обраћање нацији америчког предсједника Ајзенхауера пред одлазак у Женеву. Ајзенхауер је том приликом изразио наду да ће доћи до промјене у „духу који је обиљежавао међународне односе у посљедњој декади“, наглашавајући постојање „искрене намјере за помирењем, разумијевањем, толеранцијом и настојањем да схватимо перспективу других као што схватамо своју;“ такође је замолио све да у својим молитвама „укључе демонстрацију америчке искрености и осјећања за мир“ (Eubank, 1966, p. 142). Приватно је признао да не очекује никакве спектакуларне резултате од предстојећег састанка „Велике четворке“ (Eubank, 1966, p. 142). Упркос великој пажњи коју је привукао у јавности и свим причама о „духу Женева“ као симболу смањења међународне напетости, самит је произвео мало опипљивих резултата у погледу рјешавања кључних питања која су раздвајала двије стране. Након Самита у Женеви, било је још покушаја да се организује састанак „Велике четворке“, као што је био онај у Паризу 1960. године, али је овај сусрет одмах пропао, због тога што је наводно Совјетски Савез оборио амерички шпијунски авион У-2 (Dockrill & Bischof, 2000, p. 2). Већина самита који су касније услједили одржани су између Сједињених Америчких Држава и Совјетског Савеза, а главна тема била је контрола нуклеарног наоружања.

За вријеме Хладног рата, самитска дипломатија се показала као важан алат за управљање односима суперсила и то на три начина: омогућавала је састанке лидера ради бољег разумијевања, служила је за потврђивање статуса у међународном систему како савезницима тако и опонентима и подстицала је контролу наоружања и разоружања (Anderson & Farrell, 1996, p. 68). Дубоко неразумијевање супротне стране може произвести погрешна очекивања и заблуде, као што је то било у случају Минхенске конференције. И Хладни рат такође биљежи појаву онога што Бал назива “неуспјешним самитом”. Самит у Бечу 1961. године између америчког предсједника Џона Кенедија и совјетског лидера Никите Хрушчова спада управо у ову категорију. Кенеди није схватао идеолошку перспективу Хрушчова, његов поглед на комунизам и историјске

догађаје, нити је препознао културолошки и идеолошки јаз који их дијели (Raynolds, 2009, pp. 119–121). Састанак је прерастао у идеолошке расправе током којег је Хрушчов оспоравао амерички приступ слободи и историјским промјенама, натјеравши Кенедија да заузме одбрамбени став, посебно у вези са спољном политиком САД-а и подршком режимима у Ирану, Куби, те Анголи, Конгу и Алжиру, гдје је Америка помагала европским колонијалним силама у борби против народа који су жељели да добију своју слободу (Raynolds, 2009, pp. 119–121). Кенедијев „пораз“ у преговорима не произилази само из његове заблуде да ће са Хрушчовом имати рационалан разговор о заједничким изазовима и питањима од заједничког интереса, него и из неколико других важних фактора. Самит се одржао у вријеме када се чинило да СССР има одређену предност у односу на САД (нарочито у свемиру) и након америчког неуспјеха у Заљеву свиња, што је Кенеди схватио као лични пораз. Самит у Бечу је између осталог требало да послужи као мјесто са којег ће Кенеди да пројектује себе као снажног и увјерљивог лидера, али због притиска који је осјећао падом угледа САД-а, политичке околности, превелика очекивања, али и лоше здравствено стање, онемогућили су га да оствари свој циљ. Хрушчов је напустио Беч са увјерењем да је Кенеди „веома неискусан, чак незрео“ поредећи га са Ајзенхауреом за којег је совјетски лидер сматрао да је „интелигентан човјек са визијом“ (Трояновски, 2000, p. 231).

Током 1970-их и 1980-их година, самити су постали присутнији у међународним односима, него што је то био случај у првих 25 година након Другог свјетског рата. Како то наводи Рејнолдс, до 1970-их одржан је запањујући мали број састанака на врху између Истока и Запада (Reynolds, 2016, p. 4). Појачано интересовање за самитовање почетком 1970-их година било је резултат значајних међународних околности, као што су неуспјех на Куби, опоравак Кине након Културне револуције, Вијетнамски рат и напетости око Берлинског зида. Ове кризе и изазови подстакли су потребу за интензивнијим међународним дијалогом и самитима као важним алатом у процесу стабилизације. Тиме су се створили услови за главне свјетске лидере да промовишу нове облике ангажовања, чији је циљ био да међународни односи постану сигурнији и предвидивији (Reynolds, 2016, pp. 4–5).

Крајем 1960-тих и почетком 1970-тих долази до стварања триангуларне дипломатије, спољно-политичке стратегије, која се односила на конфронтацију и сарадњу између САД-а, СССР-а и Кине. Амерички предсједник Никсон и његов савјетник Кисинџер настојали су да искористе постојећи историјски антагонизам између СССР-а и Кине, у циљу да их окрену једне против других. Иако су обје државе комунистичке, Кисинџер и Никсон су сматрали да би управо тај антагонизам могао бити довољно снажан да им омогући да остваре свој циљ и да Америка може имати користи из тог сукоба. Значај састанака на врху доживио је своју пуну афирмацију током мандата предсједника Ричарда Никсона, који је заједно са својим савјетником за националну безбједност

Хенријем Кисинџером осмислио нови софистициран приступ који је тежио да умањи значај војног надметања између суперсила (Anderson & Farrell, 1996, pp. 70–71). Суочени са растућом совјетском нуклеарном моћи, настојали су да преусмјере фокус конкуренције суперсила са војне на друге сфере утицаја, гдје су Сједињене Државе имале очигледну предност, те су економија и идеолошка привлачност америчког модела постали кључни елементи у новој стратегији балансирања моћи (Anderson & Farrell, 1996, pp. 70–71).

Самит у Пекингу 1972. године био је један од кључних догађаја који је довео до велике прекретнице у међународним односима, покрећући значајне политичке и дипломатске промјене или како је то рекао амерички предсједник Никсон, то је „била седмица која је промијенила свијет“. Крајем шездесетих година прошлог вијека, Кина се нашла у изузетно тешкој геополитичкој ситуацији која је захтијевала хитну промјену спољнополитичке стратегије. Суочена са растућом пријетњом од Совјетског Савеза, посебно након инвазије на Чехословачку и оружаних сукоба на кинеско-совјетској граници, Пекинг је био принуђен да тражи излаз из међународне изолације кроз побољшање односа са Сједињеним Државама. У истом периоду, амерички предсједник Ричард Никсон је заговарао нови приступ према Кини, вјерујући да би укључивање ове земље у међународну заједницу допринијело глобалној стабилности. Његова визија представљала је значајан отклон од дотадашње америчке политике изолације Кине, показујући спремност Вашингтона да прихвати реалност промјене глобалних односа моћи и потребу за успостављањем нове равнотеже у међународним односима. У априлу 1971. године десио се преломни тренутак на турниру у стоном тенису у Јапану, када су амерички и кинески национални тим играли једни против других. Кинески премијер Џоу је дао инструкције убједљиво бољој кинеској репрезентацији да се фокусирају на „пријатељство на првом мјесту, такмичење на другом“, што је довело до пријатељских интеракција између кинеских и америчких играча, што је било медијски праћено (Xia & Tudda, 2016, p. 49). Како би припремили јавност, али и остатак руководства Комунистичке партије Кине, на потенцијалне промјене у односима између Кине и Америке, Мао је позвао амерички тим у Кину, симболизујући нови приступ дипломатији (Xia & Tudda, 2016, p. 49). Кроз стратешки промишљен позив америчком стонотениском тиму, Мао је покренуо иновативан дипломатски приступ познат као “пинг-понг дипломатија”, који је служио као катализатор за нормализацију односа између двије супротстављене силе и припремио терен за прихватање ове значајне промјене како међу кинеском јавношћу, тако и унутар руководства Комунистичке партије Кине. Употреба спорта у дипломатске сврхе представљала је иновативан приступ у међународним односима тог времена. Маов избор стоног тениса као средства за успостављање првих значајнијих контаката са Сједињеним Државама није био случајан. Стони тенис, који је веома популаран у Кини, послужио је као перформативни елемент за превазилажење идеолошких

баријера и успостављање првих неформалних контаката између два народа. Позив америчком тиму је имао двоструки ефекат на унутрашње прилике у Кини. С једне стране, овај потез је помогао у постепеном припремању кинеске јавности на могућност промјене у односима са дугогодишњим идеолошким противником. С друге стране, овај приступ је омогућио руководству Комунистичке партије Кине да постепено прихвати идеју о потреби побољшања односа са Сједињеним Државама, које су у Кини биле означене као највећи непријатељ. До маја 1971. године кинеско руководство, препознајући прилику за побољшање односа са Сједињеним Америчким Државама, почело је припреме за високи ниво разговора са Вашингтоном, док је Никсонова администрација разматрала како да одговори на кинеске наступе (Xia & Tudra, 2016, p. 50). Никсон и Кисинџер, свјесни политичких импликација, одлучили су да Кисинџер крене на тајну дипломатску мисију у Кину, што је означило почетак историјске трансформације у односима између двије нације. Иако су полазили из различитих позиција, и Пекинг и Вашингтон су препознали заједнички интерес у међусобном приближавању. За Кину је то била потреба за безбједносном противтежом совјетској претњи, док је за САД то представљало прилику да се ојача глобална стабилност и успостави нови баланс моћи у Азији. Овај прагматични приступ обје стране значио је почетак нове ере у међународним односима, показујући да геополитички интереси могу надвладати идеолошке разлике. Самитом у Пекингу тријангуларна дипломатија је постала стварност, кроз коју су САД преокренуле равнотежу снага у своју корист (Xia & Tudra, 2016, p. 60). Кроз „живу драму самитовања“ Никсон је прекинуо двадесетдогодишњи „табу“ у односима са комунистичком Кином, окончана је изолација Кине од стране Запада и САД-а, чиме је овај самит остварио политичке и стратешке циљеве (Xia & Tudra, 2016, p. 60).

Самити, праћени преговорима о контроли наоружања, постали су конкретан израз нове политике детанта (Anderson & Farrell, 1996, pp. 70–71). Овај приступ је имао за циљ не само смањење тензија између суперсила, већ и стварање новог оквира за дугорочну стабилизацију односа. Кроз директне разговоре на највишем нивоу, Никсон и Кисинџер су настојали да створе атмосферу у којој би било могуће рјешавати сложена питања хладноратовског ривалства. Међу првим таквим састанцима била је посјета америчког председника Никсона Москви 1972. године. С обзиром на чињеницу да ниједан амерички председник није прије тога посјетио Совјетски Савез, сваки детаљ ове посјете био је пажљиво испланиран. Самит у Москви представљао је праву свјетску позорницу и за америчког председника Никсона и за совјетског лидера Брежњева. Имајући у виду значај самита за америчку јавност, америчка страна је планирала да догађај буде „мултимедијална екстраваганца“ (Cameron, 2016, p. 74). Јавна симболика сваког тренутка била је испланирана до детаља, у неким случајевима до апсурда као што је била одлука

Никсоновог ПР тима да Дејвид Ајзенхауер⁴ буде на испраћају на аеродрому чиме би се послала порука америчкој јавности „да Никсон ради нешто што Ајзенхауер није могао“ (Cameron, 2016, p. 74). Желећи да имају огромну медијску покривеност самита, Американци су затражили акредитацију за 250 новинара, што су Совјети одбили тврдећи да не могу у тако кратко вријеме да издају толики број виза, те су на крају дозволили долазак 111 новинара (Cameron, 2016, p. 75). Што се тиче совјетске стране, ништа није могло бити препуштено случају. Улице Лењинграда (који је такође био у програму посјете) биле су поплочане, чак је додата још једна трака на путу којим је ишао конвој са америчким предсједником, засађено је цвијеће, а познати балетски ансамбл са најбољим извођачима био је у стању приправности (Cameron, 2016, p. 75). Совјетска припрема Лењинграда за посјету америчког предсједника представља класичан примјер дипломатског перформанса гдје физички простор постаје позорница за пажљиво режирану политичку представу усмјерену ка пројекцији моћи и компетентности совјетске државе. Перформативни елементи у припреми Лењинграда, али и других градова за америчку посјету показују како се дипломатска комуникација одвија не само кроз формалне преговоре, већ и кроз пажљиво осмишљене просторне и културне интервенције, гдје се „невидљиви“ елементи чине видљивим. Самит у Москви није довео до трајне промјене у корелацији снага у корист Совјетског Савеза нити је донио трајни мир, јер се углавном фокусирао на традиционална дипломатска питања као што су границе и наоружање, али за разлику од Никсоновог састанка у Пекингу, био је то супстанцијалан самит на којем је потписано неколико споразума и на којем су и совјетски и амерички лидери први пут схватили да могу да „раде заједно“ (Cameron, 2016, p. 86). Никсон и Брежњев су имали укупно три састанка у двије године.

Послије периода интензивне дипломатске активности, седамдесете и ране осамдесете године обиљежила је значајна стагнација у односима између суперсила. Два кључна састанка - Форд-Брежњев у Владивостоку 1974. године и Картер-Брежњев 1979. године - представљали су покушаје очувања процеса контроле наоружања кроз САЛТ II споразум, али без дугорочног успјеха. Доласком Роналда Регана на власт, дошло је до драматичне промјене у америчком приступу према Совјетском Савезу. Његова чврста антикомунистичка реторика, кулминирала је познатом карактеризацијом СССР-а као „злог царства“ (Anderson & Farrell, 1996, pp. 72–73). Одбијањем било каквог дијалога са совјетским руководством, укључујући Брежњева, Андропова и Черњенка, Реган је означио почетак новог периода затегнутости у односима између двије суперсиле.

Крајем 1980-тих самитска дипломатија улази у златно доба, којег су карактерисали неколико успјешних самита између „великог говорника“ Регана (а

⁴ Дејвид Ајзенхауер био је унук покојног америчког предсједника Двајта Ајзенхауера и Никсонов зет.

касније од 1989. Џорџа Буша) и „маестра самитовања“ Горбачова (Anderson & Farrell, 1996, 72–73). Горбачов није престао да изненађује Запад позитивним одговорима на питања као што су демократизација, гласност, људска права и разоружање, а сматрао је самите кључном приликом за преиспитивање односа са Западом, што је најбоље илустровано његовим говором из 1988. године пред Генералном скупштином УН-а, где је најавио смањење совјетских снага у Европи и покретање преговора о разоружању (Anderson & Farrell, 1996, 72–73). У периоду од 1985. до 1988. одржана су четири састанка између Регана и Горбачова, која су довела до великог степена међусобног разумијевања и повјерења, али и до конкретних резултата у преговорима о нуклеарном оружју. Горбачов не само да је дијелио Реганову визију о нуклеарно слободном свијету, већ је такође цијенио кинематографску страну самита (Savranskaya & Blaton, 2016, p. 12). Волио је позориште, бавио се глумом у средњој школи и „био прилично добар глумац на политичкој сцени“ (Savranskaya & Blaton, 2016, p. 12). Горбачов је био импресиониран Холивудом и чињеницом да је амерички предсједник лично познавао неке од великих глумаца са филмског платна попут Џона Вејна, Хемфрија Богарта и др. (FitzGerald, 2000, p. 311). Иако је изгледало да двојица лидера уживају у формалним и неформалним састанцима и да између њих постоји „хемија“ како је то једном приликом рекао и сам Реган, за Јаковљева, бившег блиског сарадника Горбачова, „све је изгледало као позориште, а у том позоришту био је само један професионални глумац“ (FitzGerald, 2000, p. 311–312). Упркос томе серија самита између Регана и Горбачова представљала је кључну прекретницу у трансформацији совјетско-америчких односа. Иако самити нису елиминисали све тензије између суперсила, ови састанци су створили неопходне услове за постепено превазилажење хладноратовских подјела.

Нови трендови самитовања

Трансформација међународног система након Хладног рата довела је до значајних промјена у природи и функцији самита. Док је хладноратовски период био обиљежен фокусом на равнотежу снага између суперсила, савремени самити одражавају сву комплексност међународних односа и теже за рјешавањем глобалних изазова кроз мултилатералну сарадњу. У периоду након Хладног рата, самити су еволуирали од релативно затворених билатералних састанака у инклузивније мултилатералне форуме, са већим бројем учесника, укључујући и друге субјекте међународних односа попут међународних владиних и невладиних организација, субдржавних актера, корпорација и других. Иако су и даље у фокусу самита безбједност и мир, спектар питања о којима се расправља је много шири и укључује економска питања, глобалну неједнакост, климатске промјене, одржив развој, борбу против сиромаштва и глади, социјалну правду, људска права итд. Неки од самита који су успостављени током хладног рата, попут Г-7, НАТО и ЕУ самита,

такође су доживјели суштинску трансформацију.

Самити Групе Седам (Г-7) настали су након колапса Бретон Вудс међународних финансијских институција (Armstrong, 1996, р. 41). Поријекло Г-7 потиче из тзв. „Групе из библиотеке“, односно из састанака министара финансија САД-а, Уједињеног Краљевства, Француске и Њемачке, којима се касније придружио и Јапан, а који су започели 1973. године у Библиотеци Бијеле куће (Armstrong, 1996, р. 42). Хенри Кисинџер је више пута, први пут 1971. године, предложио организацију мултилатералног самита на којем би се разматрала међународна економска питања и монетарна криза, али је француски председник Помпиду био против те иницијативе (Putnam & Wayne, 1987, р. 27). Помпидуов наслѣдник Жискар Дестанг предложио је да се организују неформални састанци без савјетника пет лидера и медија како би расправљали о економским питањима без бирократских ограничења, омогућавајући слободну размјену идеја (Armstrong, 1996, р. 42). Групи се прикључила Канада на инсистирање САД-а, затим Италија, Европска комисија, односно Европска унија, а 1997. прикључује се Русија, чиме настаје Г-8; Русија је искључена из Групе 2014. године. Први Самит шефова држава и влада Г-7 одржан је у Рамбујеу 1975. године (Г-7). Од тада до данас Г-7 је еволуирао у софистициранији механизам глобалног управљања, али је задржао своју флексибилну структуру. За разлику од традиционалних међународних организација, Г-7 не посједује стални секретаријат нити фиксну административну структуру. Умјесто тога, систем функционише кроз годишње ротирајуће предједавање, гдје држава предједавајућа преузима одговорност за утврђивање приоритета групе и организацију самита. Током деценија, Г7 је значајно проширио свој дјелокруг рада. Од првобитног фокуса на економска питања у 1970-им, форум је у 1980-им почео да разматра и питања спољне политике и безбједности, а министарске сједнице су постале редовна пракса, са посебним нагласком на финансијска питања - од 1987. године министри финансија се састају до четири пута годишње (Г-7). У сложенем процесу припреме самита, кључну улогу имају шерпе које су задужене за припрему агенде, координацију између земаља чланица и усаглашавање нацрта завршних докумената. Самити шефова држава и влада се по правилу одржавају једном годишње.

НАТО самити су такође значајно еволуирали у новом миленијуму. Иако је Сјеверноатлантски савез основан 1949. године, први самит на нивоу шефова држава и влада одржан је тек 1957. године у Паризу, а до краја Хладног рата било је свега 10 самита (НАТО). НАТО самити се организују периодично, када треба да се одлучује о неким важним питањима за алијансу, покрећање неких нових иницијатива, активности политика, пријем нових чланова. Послије Хладног рата учесталост самити се повећала, тако да је до 2024. године реализовано 33 НАТО самита (НАТО).

Самитовање има извјесну „контроверзну историју“ у Европској унији јер представља јасан израз међувладине сарадње, што је било у супротности са

принципима федералистичких оснивача ЕУ (Redmond, 1996, p. 53). Самитна дипломатија била је омиљени метод сарадње Шарла де Гола, који је, у ствари, био иницијатор прва два самита ЕУ, у Паризу фебруара 1961. и затим у Бону у јулу 1961. Међутим, ови самити су били углавном усмјерени на припрему терена за „Фушеов план“, француску иницијативу названу по француском амбасадору у Данској, који је имао за циљ институционализацију самита ЕУ и стварање сталног секретаријата и међувладиних комитета у кључним областима као што су спољна политика, одбрана, наука, култура и заштита људских права, уз успостављање Савјета шефова држава или влада који би се састајао три пута годишње (Redmond, 1996, p. 53). Међутим, партнери Француске су се успротивили овом нацрту, плашећи се француске доминације у спољној политици и слабљења наднационалног карактера заједнице, те је неуспјех Фушеовог плана довео до серије криза и седмогодишњег прекида самита шефова држава и влада (Redmond, 1996, p. 53). Тек 1969. године, на самиту у Хагу, дошло је до обнове самитне дипломатије. Кључна прекретница у развоју самитне дипломатије догодила се 1974. године, када је на самиту у Паризу договорен нови формат састанака шефова држава или влада. Термин „самитне конференције“ замијењен је термином Европски савјет, који је добио формални статус Јединственим европским актом из 1986. године. Данас Европски савјет представља кључни форум за доношење стратешких одлука у ЕУ. Састанци се одржавају најмање четири пута годишње.

Пад жељезне завјесе и перспектива чланства у Европској унији за бивше комунистичке државе подразумијевао је јачање регионалне сарадње како на билатералном тако и на мултилатералном плану. Један од облика такве сарадње јесте Процес сарадње у југоисточној Европи, који је покренут 1996. године и у којем учествује 13 учесника из југоисточне Европе са циљем јачања добросусједских односа, дијалога и сарадње (SEECP). Процес сарадње у Југоисточној Европи функционише на сличан начин као и Г-7, не представља формалну организацију, већ подразумијева да једна од земаља предсједава, уз привремени секретаријат. Самит шефова држава и влада одржава се једном годишње, у циљу координације и јачања сарадње међу учесницима. 2014. године на иницијативу Њемачке покренут је „Берлински процес“ с циљем јачање регионалне сарадње између држава Западног Балкана и држава Западног Балкана и ЕУ (Berlin Process, s. a.). Једном годишње одржава се самит шефова влада у оквиру овог форума.

У посљедњој деценији, Кина је значајно интензивирала своје мултилатералне дипломатске активности, стварајући и учествујући у различитим међународним форумима. 2012. године Кина је покренула платформу за сарадњу са државама централне и источне Европе. Иницијатива је доживјела неколико значајних трансформација у погледу броја учесника: од почетног формата „16+1“, преко проширења на „17+1“ са придруживањем Грчке 2019. године, до тренутног формата „14+1“ након повлачења балтичких држава.

Секретаријат који координира активности налази се у Пекингу, са мрежом од 16 “националних координатора” у свакој од партнерских земаља (China-СЕЕС Cooperation), што указује на институционализован приступ сарадњи. Годишњи самити представљају кључни механизам за унапређење сарадње између Кине и земаља централне и источне Европе, али након виртуелног самита 2021. године, није одржан ниједан самит.

БРИКС је такође мултилатерална платформа за сарадњу у чијем оснивању је учествовала и Кина 2006. године. БРИКС је прошао значајну трансформацију од свог настанка, када је економиста Џим О’Нил из Голдман Сакс сковао акроним за означавање брзорастућих економија. Ова трансформација није била само организациона - од БРИК до БРИКС-а са придруживањем Јужноафричке Републике 2010. године, већ је представљала и еволуцију перформативног наратива. Свако проширење групе, укључујући и недавно придруживање Египта, Етиопије, Ирана и Уједињених Арапских Емирата, функционише као перформативни чин који редефинише односе моћи у глобалном поретку. Самите БРИКС-а карактерише богата симболика и ритуални елементи који појачавају њихову перформативну снагу. Казањски самит, одржан од 22. до 24. октобра 2024. године под мотом „Јачање мултилатерализма за праведан глобални развој и безбједност” (BRICS, s. a.) представља пажљиво конструисану сцену на којој се изводи перформанс алтернативног свјетског поретка. Присутством 36 земаља, од којих 22 на нивоу шефова држава и влада, као и присуством генералног секретара Уједињених нација, симболично се демонстрира растући утицај и легитимитет ове платформе. Самит у Казању представља важан дипломатски успјех за Русију и председника Путина, како из симболичког тако и из стратешког аспекта. Поред конкретних иницијатива које су договорене, самит је прије свега био свјетска позорница са које су Русија и Путин послали поруку да санкције и покушаји изолације не могу да умање улогу коју имају у обликовању међународног поретка.

Савремена самит дипломатија се, нарочито у 21. вијеку, суочава са новим изазовима који произлазе из брзих глобалних промјена. Изазови као што су пораст популизма, геополитички конфликти, економска нестабилност, климатске промјене, као и нове безбједносне пријетње, као што су тероризам и сајбер-напади, постављају нове захтјеве пред дипломатске самите. Ови нови изазови захтијевају иновације у дипломатским техникама и формату самита, а један од важних аспеката ове иновације су виртуелни и хибридни самити, који су се показали као неопходни у контексту пандемије Ковид-19 и све веће дигитализације глобалних процеса. Пандемија изазвана вирусом ковид-19 је значајно утицала на традиционално дипломатско самитовање, те су самити нпр. Г7, Г20, ЕУ, НАТО, Организације земаља извозница нафте (ОПЕК), АСЕАН, Афричка унија и др., у 2020. и 2021. години одржани виртуелно (Hedling, 2024, p. 446).

Закључак

Самит дипломатија представља један од кључних инструмената међународних односа који је доживио значајну трансформацију од својих почетака до данас, прилагођавајући се промјенама у глобалном политичком окружењу и технолошком развоју. Њен развој одражава суштинске промјене у међународном систему и начину вођења дипломатије на највишем нивоу. Хронолошка анализа развоја самита, од њихових историјских коријена до савремених формата, омогућила нам је да боље разумијемо не само еволуцију овог дипломатског формата, већ и промјене у међународном систему које су обликовале начине дипломатске комуникације на највишем нивоу. Историјски преглед самита до средине 20. вијека показао нам је како се овај облик дипломатије постепено развијао и институционализовао, док анализа самита из периода Хладног рата открива њихову кључну улогу у управљању међународним кризама и одржавању глобалне стабилности. Самити су постали незаобилазан инструмент у смањењу тензија између супротстављених блокова и успостављању дијалога на највишем нивоу, што је било посебно значајно у контексту Хладног рата, а нарочито током 1970-их и 1980-их. Суштинска разлика између самита 1970-их и 1980-их година лежи у томе што су самити из 1970-их били “ледоломци”, који су отворили простор за директне дијалогне између супротстављених сила, док су самити из 1980-их представљали тренутке који су довели до разграђивања “фундаменталних баријера” Хладног рата (Reynolds, 2016, p. 4). Развој самитне дипломатије у ЕУ представља примјер постепене еволуције међувладине сарадње у формализовани институционални механизам. Од контроверзних почетака повезаних са Де Головом визијом „Европе држава”, преко периода стагнације, до данашње централне улоге Европског савјета у процесу одлучивања, овај развој одражава способност ЕУ да помири различите приступе интеграцији. Иако изворна тензија између међувладиног и наднационалног приступа није у потпуности разријешена, институционализација самитне дипломатије кроз Европски савјет показала се као ефикасан механизам за усклађивање националних интереса са европским циљевима.

Анализа самит дипломатије кроз призму Гофманове перформативне теорије омогућила је дубље разумијевање еволуције и значаја дипломатских сусрета на врху у међународним односима. Гофманова драматуршка перспектива посебно је корисна у разумијевању начина на који се дипломатске интеракције на самитима могу посматрати као пажљиво осмишљене друштвене представе, гдје су учесници попут глумаца на позорници који изводе своје улоге пред одређеном публиком. Пажљиво режирана сценографија служи као инструмент пројекције државне моћи посебно у контексту хладноратовске дипломатије гдје је сваки детаљ носио симболичку тежину у глобалној пројекцији моћи. У том контексту посебно је значајан самит у Пекингу 1972. године, који представља примјер како се перформативни елементи дипло-

матије могу ефектно комбиновати са реалполитичким интересима у циљу трансформације међународних односа. Кроз пажљиво осмишљене симболичке гестове и стратешко кориштење неформалне дипломатије, обје земље су успјеле да превазиђу деценије неповјерења и поставе темеље за нову еру у билатералним односима. Овај историјски сусрет показује како су перформативни елементи дипломатије неодвојиви од реалполитичких калкулација у обликовању међународне политике. Методолошки приступ овог рада био је заснован на комбинацији студије случаја, историјске и компаративне анализе, што је омогућило дубинско истраживање развоја самит дипломатије, анализу различитих стратегија и идентификовање фактора који утичу на успјех или неуспјех самита.

Шетцел и Малгрен сматрају да су самити настали из чисте фрустрације лидера, који себе виде као заробљене у процедурама и ограничењима створеним од стране свеобухватне бирократије (Schaetzel & Malmgren, 1980, p. 132). За разлику од бирократа који су обично “читачи папира”, политичари су “читачи људи”, којима су директни контакти од велике важности, а самити сами по себи истичу личне везе које из тих контаката произилазе (Putnam & Waune, 1987, p. 256). Иако бирократске структуре остају важан елемент дипломатског процеса, историјско искуство показује да директни контакти између лидера могу створити јединствене могућности за напредак у међународним односима које традиционални бирократски канали не могу постићи. Ова тенденција остаје релевантна и у савременом контексту, гдје комплексност глобалних изазова захтијева флексибилније и непосредније облике дипломатске комуникације. Међутим, самити носе и одређене ризике, укључујући психолошке и политичке посљедице за лидере искључене из елитних самит клубова, као и опасну претпоставку да постоје брза рјешења за комплексне проблеме (Schaetzel & Malmgren, 1980, pp. 135–137). На исходе самита значајан утицај имају унутрашња питања и структура држава учесница. Када се унутрашње структуре фундаментално разликују у перцепцијама правде, међународни односи постаје комплексни и у таквим ситуацијама немогуће је чак и утврдити суштину неслагања, пошто оно што једној страни изгледа као кристално јасно, за другу представља озбиљан проблем (Kissinger, 1977, p. 1).

Самити у 21. вијеку суочавају се са новим изазовима као што су промјене у међународном поретку, геополитички конфликти, економска нестабилност, климатске промјене, бездједносне пријетње попут тероризма и сајбер-напада, миграције и здравствене пријетње. Као одговор на ове изазове, појављују се нове дипломатске технике и формати самита, попут виртуелних и хибридних самита, који су се показали као неопходни током пандемије COVID-19. Развој нових технологија и вјештачке интелигенције нуди бројне предности, али такође поставља нове изазове за самит дипломатију, чија ће се ефикасност тек показати у будућности.

Коначно, успјех самита и даље зависи од способности лидера да превазиђу

не само процедурална ограничења, већ и фундаменталне разлике у перцепцијама и интересима између држава. Како је Никсон (Nixon, 1985, 1) примијетио у контексту односа САД-СССР, иако неке разлике можда никада неће бити разријешене, заједнички интереси, попут опстанка, могу служити као основа за конструктивни дијалог на највишем нивоу.

Литература

- Anderson, M., & Farrell, T. (1996). Superpower summitry. In D. H. Dunn (Ed.), *Diplomacy at the highest level: The evolution of international summitry* (pp. 67–87). Palgrave Macmillan.
- Armstrong, J. D. (1996). The group of seven summits. In D. H. Dunn (Ed.), *Diplomacy at the highest level: The evolution of international summitry* (pp. 41–52). Palgrave Macmillan.
- Ball, G. (1976). *Diplomacy for a crowded world*. Bodley Head.
- Berlin process. (s. a). About Berlin process. <https://www.berlinprocess.de/#about-berlin-process>
- Berridge, G. R. (2010). *Diplomacy: Theory and practice (4th ed.)*. Palgrave Macmillan.
- BRICS. (s. a.). Russian 2024 BRICS Chairmanship. <https://brics-russia2024.ru/en/>
- Cameron, J. (2016). Moscow, 1972. In K. Spohr, & D. Reynolds (Eds.), *Transcending the Cold war: Summits, statecraft, and the dissolution of bipolarity in Europe, 1970–1990* (pp.67–94). Oxford University Press.
- China-CEEC Cooperation, Cooperation between China and Central and Eastern European countries, <http://www.china-ceec.org/eng/>
- Dačić, D. Đ. (2012). *Istorija diplomatije*. Altera.
- Dockrill, S., & Bischof, G. (2000). Geneva: The Fleeting Opportunity for Détente. In S. Dockrill, & G. Bischof (Eds.), *Cold war respite: The Geneva summit of July 1955* (pp. 1–20). Louisiana State University Press.
- Dunn, D. H. (1996). What is summitry?. In D. H. Dunn (Ed.), *Diplomacy at the highest level: The evolution of international summitry* (pp. 3–22). Palgrave Macmillan.
- Eubank, K. (1966). *The summit conferences, 1919–1960*. University of Oklahoma Press.
- FitzGerald, F. (2000). *Way out there in the blue: Reagan, Star wars, and the end of the Cold war*. Simon & Schuster.
- G-7, About the G7 <https://www.g7italy.it/en/about-g7/>
- Goffman, E. (1959). *The presentation of self in everyday life*. Bantam Doubleday Dell Publishing Group.
- Goldstein, E. (1996). The origins of summit diplomacy. In D. H. Dunn (Ed.), *Diplomacy at the highest level: The evolution of international summitry* (pp. 23–37). Palgrave Macmillan.
- Keeney, D. L. (2015). *The eleventh hour: How Great Britain, The Soviet Union, and The U.S. brokered the unlikely deal that won the war*. Wiley.
- Hamilton, K. & Langhorne, R. (2011). *The practice of diplomacy: It's evolution, theory and administration (2nd ed.)*. Routledge.
- Hedling, E. (2024). Virtual diplomatic summitry. In C. Bjola, & I. Manor (Eds.), *The Oxford handbook of digital diplomacy* (pp. 440–460). Oxford University Press.
- Hunt, J., & Reynolds, D. (2016). Geneva, Reykjavik, Washington and Moscow, 1985–8. In K. Spohr, & D. Reynolds (Eds.), *Transcending the Cold war: Summits, statecraft, and the dissolution of bipolarity in Europe, 1970–1990* (pp. 151–179). Oxford University Press.
- Langhorne, R. (1988) "The Decline of Diplomatic Protocol" (paper delivered at the inaugural meeting of the British International History Group, Bristol, September 1988) quoted In Goldstein, E. (1996). The Origins of Summit Diplomacy. In D. H. Dunn (eds) *Diplomacy at the highest level: The evolution of international summitry* (pp. 23–37). Palgrave Macmillan.
- Kissinger, H. A. (1997). *American Foreign Policy (3rd ed.)*. Norton.
- Melissen, J. (2003). *Summit diplomacy coming of age: Discussion Papers in Diplomacy*, Netherlands Institute of International Relations.
- Morgenthau, H. (1985). *Politics among nations: The struggle for power and peace*. McGraw Hill.
- NATO. North Atlantic Treaty Organization Events. https://www.nato.int/cps/en/natohq/events.htm?search_types=Event&display_mode=event&event_types=Summit&chunk=6
- Plokhly, S. (2010). *Yalta: The price of peace*. Viking.
- Preston, D. (2019). *Eight days at Yalta: How Churchill, Roosevelt, and Stalin shaped the post-war world*. Grove Press.
- Putnam, R. D., & Bayne, N. (1987). *Hanging together: Cooperation and conflict in seven-power summits*. Harvard University Press.
- Redmond, J. (1996). The development and role of summitry in the European Union. In D. H. Dunn (eds) *Diplomacy at the highest level: The evolution of international summitry* (pp. 53–66). Palgrave Macmillan.
- Reynolds, D. (2016). Introduction. In K. Spohr, & D. Reynolds (Eds.), *Transcending the Cold war: Summits, statecraft, and the dissolution of bipolarity in Europe, 1970–1990* (pp. 1–14). Oxford University Press.

- Reynolds, D. (2009). Summits as intercultural communication. *International Affairs*, 85(1), 115–127. <https://doi.org/10.1111/j.1468-2346.2009.00784.x>
- Reynolds, D. (2007). *Summits: six meetings that shaped the twentieth century*. Basic Books.
- Nixon, R. (1985). Superpower Summits. *Foreign Affairs*, 64(1), 1–11.
- Pouliot, V., & Cornut, J. (2015). Practice theory and the study of diplomacy: A research agenda. *Cooperation and Conflict*, 50(3), 1–19. <https://doi.org/10.1177/0010836715574913>
- Savranskaya, S., & Blanton, T. (2016). *The last superpower summits: Gorbachev, Reagan and Bush, conversations that ended the Cold war*. Central European University Press.
- Schaetzel, J. R., & Malmgren, H. B. (1980). Talking heads. *Foreign Policy*, (39), 130–142.
- SEEC. About South European Cooperation Process. <https://www.seecp.info/about-seecp>
- Stone, D. (2006). *War summits: The meetings that shaped World War II and the postwar world*. Potomac Books.
- Troyanovsky, O. (2000). Making of Soviet foreign policy. In W. Taubman, S. Khrushchev, & A. Gleason (Eds.), *Nikita Khrushchev* (pp. 209–241). Yale University Press.
- Xia, Y., & Tudda, C. (2016). Beijing, 1972. In K. Spohr, & D. Reynolds (Eds.), *Transcending the Cold war: Summits, statecraft, and the dissolution of bipolarity in Europe, 1970–1990* (pp. 42–66). Oxford University Press.